

Ναυσαίοι μελουργοί του ΙΗ΄αι.

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Μια από τις τέχνες οι οποίες ήκμασαν και έφτασαν στο απόγειό τους στα Βυζαντινά χρόνια, και συνέβαλλαν με τον τρόπο αυτό στην προώθηση και ανάπτυξη του Βυζαντινού πολιτισμού, είναι και η ψαλτι-κή τέχνη.

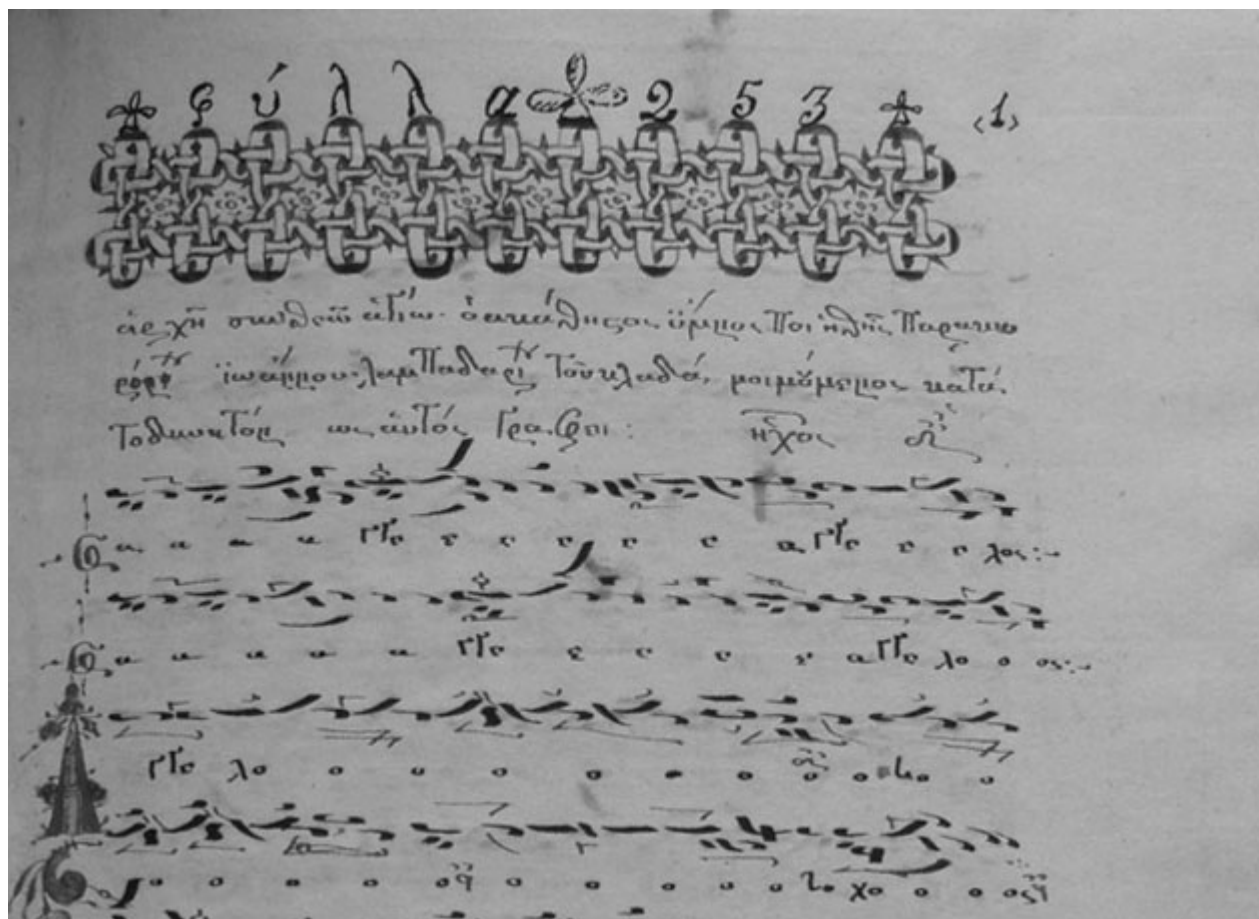
Η ψαλτική τέχνη αρχίζει να υφίσταται ως επιστήμη με σημειογρα-φία ήδη από τα μέσα του 10^{ου} αιώνα, ίσως και λίγο νωρίτερα, με τέλεια οργάνωση, έτσι ώστε να καλύψει τις ανάγκες της λατρείας της ορθό-δοξης Ανατολής¹. Φτάνει στο απόγειό της κατά τον 13^ο και 14^ο αιώνα για να ακολουθήσει και αυτή την παρακμή που ακολούθησαν και οι άλλες τέχνες μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης².

Είσοδος της Μονής Τιμίου Προδρόμου – Σκήτη Βεροίας

Έτσι, ενώ μέχρι τώρα η μουσική δραστηριότητα είχε περιοριστεί στην αντιγραφή ήδη υπάρχοντων χειρογράφων και στην διδασκαλία της ψαλτικής, στο εξής νέοι μουσικοί, επώνυμοι και ανώνυμοι εμφανίζονται και ασχολούνται με την αντιγραφή, την διδασκαλία αλλά κυρίως με την σύνθεση νέων μελών και την εξήγηση παλαιότερων σε νεότερη και απλούστερη μορφή σημειογραφίας³. Μεγάλοι μουσικοί των χρόνων αυτών είναι οι Χρυσάφης ο νέος, Μπαλάσιος ιερέυς, Γερ-μανός επίσκοπος Νέων Πατρών και Πέτρος Μπερεκέτης οι οποίοι και αποτελούν την μεγάλη τετρανδρία του β' μισού του 17^{ου} και των αρχών του 18^{ου} αιώνα⁴.

Το κλίμα αυτό φαίνεται να επηρεάζει και τον μακεδονικό χώρο. Μελουργοί όπως ο Μανουήλ Γούτας Πρωτοψάλτης Θεσσαλονίκης (τέλη 17^{ου} – αρχές 18^{ου} αι.), ο ιερομόναχος Δαμασκηνός ο Ιβηρίτης (μέσα 18^{ου} αι.), ο Αθανάσιος Ιβηρίτης ο Θετταλός (αρχές 18^{ου} αι.), ο Αγιορείτης ιερομόναχος Δανιήλ ο Θετταλός (τέλη 17^{ου} αι.), ο ιερομόναχος Λαυρέντιος εκ Θεσσαλονίκης (αρχές 18^{ου} αι.) κ.α. δρουν και μελουργούν τόσο στην Θεσσαλονίκη όσο και στο γειτονικό μοναστικό κέντρο, το Άγιον Όρος⁵.

Βατοπαιδίου 1431 - Η αρχή του Οικηματαρίου.
Γραφέας Κύριλλος Ιεορμόναχος ο Ναουσαίος - 1782.

Παράλληλα το πνεύμα αυτό της ανανέωσης επηρεάζει και την περιοχή της Νάουσας, αφού παρατηρείται η ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης ψαλτικής παράδοσης γύρω από αυτήν, αλλά και το γειτονικό αστικό κέντρο την Βέροια. Η παράδοση αυτή αναπτύσσεται γύρω από τα μοναστηριακά συγκροτήματα της περιοχής, δηλαδή τις δύο ομώνυμες μονές, του Τιμίου Προδρόμου - Σκήτεως Βεροίας και του Τιμίου Προδρόμου Ναούσης και περιγράφεται ως παράδοση της επαρχίας Βεροίας και ειδικότερα της Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης⁶.

Στην παρούσα μελέτη θα επικεντρωθούμε στην ψαλτική παράδοση που αναπτύσσεται στην Νάουσα και ειδικότερα γύρω από την μονή του Τιμίου Προδρόμου Ναούσης με βάση χειρόγραφους κώδικες στους οποίους περιέχονται μέλη Ναουσαίων μελουργών κατά το β' μισό του 18^{ου} αιώνα και εξής.

Η μονή του Τιμίου Προδρόμου⁷, την εποχή αυτή βρίσκεται στην δι-καιοδοσία του Μητροπολίτη Βοδενών και όχι στην δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Βεροίας, όπως σήμερα. Την πληροφορία αυτή, εκτός των άλλων, επιβεβαιώνει και ο ιερομόναχος Κύριλλος⁸, πρόσωπο σχετιζόμενο με την ψαλτική παράδοση της περιοχής, μέσα από σημείωμα σε αυτόγραφο κώδικά του, όπου αναφέρεται «...της έντός των ορίων των βοδινών κειμένης»⁹.

Σε αυτήν την μονή ασκούνται και δραστηριοποιούνται στον χώρο της ψαλτικής τέχνης δύο ιερομόναχοι οι Μελέτιος και Κύριλλος και οι δύο Ναουσαίοι στην καταγωγή. Την παράδοση της Νάουσας συμπληρώνει ένας τρίτος Ναουσαίος, ο Αγγελάκης, δάσκαλος των γραμμά-των, μελουργός και εξηγητής μαθημάτων της ψαλτικής τέχνης.

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο τόμο της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

[1] Γρηγόριος Θ. Στάθης, «Η των ήχων τερπνότης – Η χειρόγραφη παράδο-ση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής μουσικής ήτοι της Ελληνικής Ψαλτι-κής Τέχνης», *Βυζαντινοί Μελουργοί*, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών 1994-1995 – Κύκλος Ελληνικής Μουσικής, 83.

[2] Μ. Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής 1453-1820*, Αθήνα, 1980, 26.

[3] Στην Ψαλτική τέχνη διακρίνονται τέσσερις περίοδοι σημειογραφίας. Η πρώτη εκτίνεται από τον 10ο αιώνα μέχρι το 1177 και καλείται «πρώιμη Βυζαντινή σημειογραφία», η δεύτερη εκτίνεται από το 1177 μέχρι το 1670 περίπου και καλείται «μέση – πλήρης Βυζαντινή σημειογραφία», η τρίτη εκτίνεται από το 1670 μέχρι το 1814 και καλείται «μεταβυζαντινή εξηγητική σημειογραφία» και η τέταρτη από το 1814 μέχρι σήμερα και καλείται «αναλυτική σημειογρα-φία της Νέας Μεθόδου». Για τις περιόδους Βυζαντινής σημειογραφίας και τα χαρακτηριστικά τους βλ. Γρηγόριος Θ. Στάθης, *Οι Αναγραμματισμοί και τα Μαθήματα Βυζαντινής Μελοποιίας*, Αθήνα, 2003, 47-59.

[4] Για την περίοδο και τα χαρακτηριστικά της βλ. Μ. Χατζηγιακουμής, *Χει-ρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής*, ο.π., 33.

[5] Για τους μεταβυζαντινούς μελουργούς της Θεσσαλονίκης βλ. Ιωάννης Αθ. Λιάκος, «Οι Θεσσαλονικείς μεταβυζαντινοί μελουργοί», *Θεοδρομία*, Ι (Ια-νουάριος – Μάρτιος) 2008, 61-85.

[6] Για την Ψαλτική παράδοση στην Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης τον 18^ο αιώνα βλ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, *Η Ψαλτική Παράδοση στην Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης κατά τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αι.*, Διπλωματική Εργασία (αδημοσί-ευτη), Θεσσαλονίκη, 2006, 70-113.

[7] Για την Μονή Τιμίου Προδρόμου Ναούσης βλ. Ευστάθιος Στουγιαννά-κης, *Ιστορία της πόλεως Ναούσης, από της ιδρύσεως μέχρι της καταστροφής του 1822*, Θεσσαλονίκη, 1993, 28.

[8] Για τον Κύριλλο βλ. αμέσως παρακάτω.

[9] Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Βέροιας, Κώδ. 4, σ.388, 1772, *Στιχηράριον Τριωδίου – Πεντηκοσταρίου*. Αυτοψία και καταλογογραφημένο. Βλ. Εμμανουήλ Γιαννόπουλος, «Περιγραφικός κατάλογος χειρογράφων κωδίκων βυ-ζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής της Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Βέροιας», *Γρη-γόριος Παλαμάς*, 77, (1994), 503-606.